

ÚVAHY O UVEŘEJŇOVÁNÍ SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ

*Michal Bobek**

Předmětem úvah v tomto příspěvku je systematická publikace soudních rozhodnutí, typicky vrcholných či nejvyšších soudů. Úvahy se zaměřují na tři aspekty: písemnou publikaci judikatury, elektronické zpřístupňování judikatury a konečně na typické výhrady, proč judikaturu soudů nezpřístupňovat či přístup k ní určitými způsoby omezovat.

1. ÚVODEM

Uveřejňování soudních rozhodnutí má dva rozměry: konkrétní a paušální. *Konkrétní* rozměr znamená možnost každé zainteresované osoby mimo účastníka řízení znát obsah rozhodnutí soudu v případě, že se dostaví k ústnímu vyhlášení rozhodnutí, anebo tehdy, pokud si dané rozhodnutí vyžádá. Prvně zmiňovaný typ přístupu k rozhodnutí soudu má ústavní rozměr: Ústava,¹ stejně jako odpovídající procesní předpisy,² stanoví, že rozsudek se vyhláší vždy veřejně. Druhý zmiňovaný případ, tedy přístup ke konkrétnímu soudnímu rozhodnutí vyžádáním jeho textu, je upraven zákonem o svobodném přístupu k informacím.³ Společným jmenovatelem obou způsobů přístupu k soudnímu rozhodnutí je aspekt kontroly. Zabraňuje se tím různým formám kabinetní justice, kdy v minulosti neznala nejenom veřejnost, ale někdy i dotčené subjekty, obsah rozhodnutí, které se jich dotýkalo, o odůvodnění ani nemluvě.

Paušální rozměr umožňuje přístup k celé mase či segmentu soudních rozhodnutí produkovaných určitou soudní instancí. V zákonné rovině má podobu povinnosti vrcholných soudů uveřejňovat svá rozhodnutí buď obecně, anebo v podobě výběru nejdůležitějších rozhodnutí.⁴ Byť tedy i tato forma přístupu k rozhodnutím hraje nezanedbatelnou roli v kontrole konkrétní rozhodovací činnosti soudů, její hlavní účel je jiný: vést nižší soudy při jejich rozhodovací činnosti a zprostředkovaně také subjekty regulace, sjednocovat judikaturu a tím zvyšovat předvídatelnost soudního rozhodování.

* Autor působí na Evropském univerzitním institutu ve Florencii. Tento příspěvek byl přednesen na konferenci „*Presvedčivosť a transparentnosť rozhodovania súdov*“, pořádané sdružením VIA IURIS ve dnech 26. – 27. 11. 2009 v Senci. Účastníkům konference děkuji za zajímavou debatu; Pavlu Molkovi, Milanu Hodásovi a Kláře Hrušové pak za kritické připomínky ke konceptu tohoto příspěvku. Všechny názory a případné chyby zde obsažené nicméně padají výlučně na moji hlavu.

¹ Čl. 96 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb.

² Srov. § 156 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“); § 49 odst. 9 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „s. ř. s.“); § 200 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „tr. ř.“). Samostatnou úpravu obsahuje také zákon o Ústavním soudu (č. 182/1993 Sb., dále jen ZÚS), který v § 56 stanoví, že nálezy se vyhláší vždy veřejně.

³ Zákon č. 106/1999 Sb., zákon o svobodném přístupu k informacím, v kontextu přístupu k soudním rozhodnutím pak především výklad rozsahu výjimky § 11 odst. 4 písm. b) zákona. Plenárním nálezem ze dne 30. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 2/10, publikován pod č. 123/2010 Sb., vypustil Ústavní soud ze znění citovaného ustanovení slovo „pravomocných“, čímž stanovil, že soudy mají napříště poskytovat na vyžádání veškeré rozsudky bez ohledu na to, zda je rozsudek pravomocný či nikoliv.

⁴ Srov. § 24 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, který stanoví Nejvyššímu soudu povinnost vydávat Sbirku soudních rozhodnutí a stanovisek; pro správní soudnictví viz § 22 s. ř. s. a § 18 odst. 3 s. ř. s. Zvláštní úpravu má Ústavní soud, jehož meritorní rozhodnutí v podobě nálezů se publikují jednak ve Sbírce zákonů (§ 57 a § 58 ZÚS) a jednak ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu (§ 59 ZÚS).

Předmětem úvah v tomto příspěvku je druhý zmiňovaný, paušální přístup k soudním rozhodnutím, tedy systematická publikace soudních rozhodnutí, typicky vrcholných či nejvyšších soudů. Úvahy nad tímto typem zpřístupňování rozhodnutí soudů se zaměřují na tři aspekty: písemnou publikaci judikatury, elektronické zpřístupňování judikatury a konečně na typické výhrady, proč judikaturu soudů nezpřístupňovat či přístup k ní určitými způsoby omezovat.

2. PUBLIKACE JUDIKATURY – PÍSEMNÝ NOSIČ

Publikace soudních rozhodnutí je vynálezem ve své podstatě moderním, který se historicky odvíjí až od okamžiku, kdy soudy začínají vyhotovovat písemná odůvodnění svých rozhodnutí.⁵ Pokud dochází k písemnému zachycení rozhodování soudů před koncem 18. století, pak se jedná pouze o soukromá sebrání advokátů, kteří navštěvovali jednání soudů a psali si poznámky o soudních rozhodnutích pro svoji osobní potřebu, případně podobné soupisky samotných soudců. Podobné sepsání rozhodovací praxe soudců bylo ceněným „know-how“ advokátů či různých advokátních sdružení, předávaným z ruky do ruky. Podobné sbírky byly v první fázi určeny pro „vnitřní“ použití. Postupně se však nástroj soukromé vnitřní evidence dostává také do vnějšího světa v podobě soukromých sbírek, které v písemné podobě zaznamenávají ústní rozhodování soudců, a jsou prodávány právnícké veřejnosti.

Podobný model se kontinuálně vyvinul v angloamerických zemích z původního anglického uveřejňování rozhodovací činnosti vyšších soudů. Pro středoevropský centralismus při publikaci práva a judikatury těžko představitelný model funguje na staleté soukromé tradici. Kupříkladu jenom ve Velké Británii existují desítky různých tištěných sbírek soudních rozhodnutí: od všeobecných, jako jsou kupříkladu *The All England Law Reports* (All ER) či *World Reports* (WLR), přes série sbírek specializované na různé obory práva, jako kupříkladu *Environmental Law Reports*, *Medical Law Reports* či *Common Market Law Reports*⁶ až po sbírky zaměřené na rozhodovací praxi různých typů soudů, třeba pouze kauzy rozhodnuté Odvolacím soudem či Sněmovnou lordů.

Výběr rozhodnutí, která budou ve sbírkách publikována, je v rukou editorů sbírek, což bývají nejzkušenější právníci, typicky starší advokáti. Ti z masy soudcovských rozhodnutí vybírají, přepisují,⁷ editují a k publikaci připravují ta rozhodnutí, o kterých si myslí, že jsou podstatná a budou dále utvářet právní řád. Jejich volba je velice důležitá: pouze ta rozhodnutí, která vyberou a uveřejní, bývají následně citována jako „autorita“ v řízení před soudy, a to ze dvou důvodů. Za prvé, bývají to skutečně rozhodnutí nejvýznamnější. Za druhé, pokud nebylo rozhodnutí vybráno a uveřejněno v tištěné sbírce, před nástupem internetu⁸ se o něm širší

⁵ Blíže viz Bobek, M., O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy* č. 6/2010, str. 204 – 211, bod 1.

⁶ Pod tímto názvem se skrývá specializovaná sbírka, která uveřejňuje rozhodnutí soudů Evropské unie v Lucemburku a pak rozhodnutí soudů členských států EU aplikujících právo Unie. Sbírkou věrna tradici si ponechává název „*Common Market*“, tedy „společný trh“, byť tedy dnes by pod tímto kódem ze sedmdesátých let hledal veškeré právo EU již asi jen málokdo.

⁷ Ve starší tradici se skutečně jednalo o fyzické přepisování proslovů, které jednotliví soudci při ústním odůvodnění rozhodnutí přednášeli. Tato orální tradice v anglickém právu fungovala po velice dlouhou dobu, v některých případech až do druhé poloviny 20. století. Kupříkladu členové Odvolacího výboru Sněmovny lordů, která byla až do října 2009 anglickým nejvyšším soudem, až do konce činnosti Sněmovny coby soudního orgánu technicky nevynášeli rozsudky, ale přednášeli individuální proslovy k dané kauze („speeches“).

⁸ Tištěné sbírky si však ve Velké Británii pozdržely svůj význam i po nástupu internetu, ve své podstatě opět jako filtr relevance, který má chránit soudy před informačním zahlcením. *Practice Direction (Citation of Authorities)* [2001] 1 WLR 1001 pro anglické soudy totiž stanoví, že před soudy se smí argumentovat a odkazy směřjí být činěny pouze na judikaturu publikovanou v některé z tištěných sbírek. Má se tak zabránit situaci, kdy

právnícká veřejnost jenom obtížně dozvídala. Podobný systém tak vkládá nebývalou „moc“ při dotváření právního řádu soukromým osobám, tedy editorům sbírek. Na druhou stranu je však pravdou, že se jedná o moc nemonopolní, která se vytváří a udržuje v tuhém konkurenčním boji o kvalitní výběr relevantních rozhodnutí a prodejnost dané sbírky.

O systematictější uveřejňování rozhodnutí soudů v civilistické tradici na kontinentě je na druhou stranu možné mluvit až od okamžiku, kdy se písemnost odůvodnění soudcovského rozhodnutí postupně stává standardem. To se však děje až koncem 18. století, obecněji však až od století devatenáctého.⁹ Prvotní požadavky písemnosti soudcovského rozhodování nejsou vedeny snahou o její zpřístupnění široké veřejnosti, ale požadavkem vnitřní kontroly; jak po-revoluční Francie, tak absolutistický (byť třeba osvícenecký) panovník v Prusku či Rakousku chce mít kontrolu nad výkonem spravedlnosti. Pouze písemný rozsudek je ale možné předložit odvolacímu soudu „ke kontrole“.

Počátek 19. století je navíc na evropském kontinentě ve znamení spoutání dosavadní soudcovské „zvůle“ formou velkých kodifikací a s tím souvisejícího popření soudcovské normotvorby v rámci rozhodování konkrétních kauz.¹⁰ Při podobných filosofických východiscích tak není soustavná publikace rozhodování soudů žádoucí. Soudce měl pouze skrze zákonný sylogismus dospět ke korektní aplikaci všeobjímající kodifikace na konkrétní případ. Z povahy věci tak neměl, či se mu dokonce zakazovalo vytvářet právo nad rámec konkrétního případu.¹¹ Soustavná publikace judikatury tak nepředstavovala ze strany státní moci jakýkoliv praktický problém, který by musela řešit legislativně, podobně jako kupříkladu publikaci právních předpisů.¹²

K soustavné publikaci judikatury na evropském kontinentě tak dochází teprve postupně v průběhu 19. století, hlavně od jeho druhé půle. Děje se tak především v podobě polooficiálních sbírek rozhodnutí vrcholných soudů. Tyto sbírky na jednu stranu nebyly oficiálně vydávány danými soudními institucemi a neměly zákonný podklad.¹³ Na druhou stranu však jejich vydavatelé byli typicky nějak spjati s danou institucí – ať již byli přímo soudci či členy daného tělesa anebo sbírku vydávali ve spolupráci s ní – a vydávání sbírky se dostávalo podpory z dané instituce.

by potenciálně mohlo být před soudy argumentováno tisíci či desetitisíci nepublikovanými judikáty především nižších soudů, které jsou však zařazovány do elektronických právních databází typu WestLaw, Lawtel či LexisNexis.

⁹ Blíže viz např. Godding, P., *Jurisprudence et motivation des sentence, du moyen âge à la fin du 18e siècle*. In: Perelman, Ch., Fofiers, P. (eds.) *La motivation des décisions de justice*. Bruxelles: Bruylant, 1978, na str. 37 – 67, případně Guillermet, C.-J., *La motivation des décisions de justice. La vertu pédagogique de la justice*. Paris: Harmattan, 2006, na str. 17.

¹⁰ Blíže viz kupř. Dawson, J. P. *The Oracles of the Law*. Ann Arbor: The University of Michigan Law School, 1968, na str. 431 či Merryman, J. H., *The French Deviation*. 44 *A.J.C.L.*, 109 – 119 (1996), na str. 113.

¹¹ Kupř. známý čl. 5 francouzského Code civil z roku 1804, který stanovil, že „*Soudcům je zapovězeno rozhodovat způsobem obecným a nařizujícím o případech, které jsou jim předloženy.*“ [*Il est défendu aux juges de prononcer par voie de disposition générale et réglementaire sur les causes qui leur sont soumises.*] Obdobně třeba § 47 Úvodu [*Einleitung*] Všeobecného zemského zákoníku pro pruské země [*Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten*] z 5. února 1794 stanovil, že v případě pochybností o smyslu zákonného ustanoví se má soudce dotázat legislativní komise [„*Findet der Richter den eigentlichen Sinn des Gesetzes zweifelhaft, so muß er, ohne die prozeßführenden Parteyen zu benennen, seine Zweifel der Gesetzcomission anzeigen, und auf deren Beurtheilung antragen.*“].

¹² K historickému vývoji v publicitě právních předpisů, srov. Bobek, M., *Publikace obecně závazných právních předpisů v historickém a srovnávacím pohledu*. Část I (*Jurisprudence*, roč. 2007, č. 1, str. 13 - 21), část II (*Jurisprudence*, roč. 2007, č. 2, str. 11 - 19)

¹³ Jako měla kupříkladu tehdejší publikace sbírek zákonů či jakou má publikace sbírek soudních rozhodnutí po roce 1993 v České republice, která, jak bylo uvedeno výše, pozn. č. 4, výslovný zákonný podklad má.

Tímto způsobem tak vznikají v liberalizující se rakouské monarchii sbírky jak práva civilního (von Glunek,¹⁴ Glaser – Unger - Walther¹⁵) tak sbírky rozhodnutí správního soudu (von Budwiński¹⁶). Podobně byly koncipovány tehdejší sbírky francouzské (Lebon,¹⁷ Dalloz¹⁸) anebo kupříkladu i italské,¹⁹ které s jistými modifikacemi vycházejí dodnes. Naproti tomu kupříkladu první celo-německé sbírky judikatury po sjednocení Německa vycházejí již jako sbírky vydávané „členy soudu“²⁰; stejnou tradici si ostatně německé sbírky judikatury spolkových soudů uchovaly dodnes.

Na rakouskou tradici navazovaly také první československé sbírky rozhodnutí soudů, jako například civilní a obchodní sbírka Vážného či Bohuslavova sbírka rozhodnutí ve věcech správních. Od druhé poloviny 19. století se soudcovská rozhodnutí také dostávají na stránky odborného právníckého tisku v podobě přetištění význačných rozhodnutí v plném znění anebo ve formě anotací.

K přetržení této tradice v československém právním prostoru dochází až po roce 1948. Soukromé či polooficiální sbírky se dostaly do rozporu s vyžadovanou kontrolou nejenom nad tím, jak soudy rozhodují, ale také nad tím, co může být veřejně vnímáno jako rozhodnutí soudů. Od roku 1949 tak dochází ke vzniku jedné, centrálně vydávané a filtrované Sbírký rozhodnutí a stanovisek. Ta znatelně proměňuje nejenom styl a formát publikace soudních rozhodnutí, ale také způsob a nástroje soudcovské argumentace.²¹ Právní názory se již volně netříbí ve stylu difúzní debaty mimo instituci (v soukromé sbírce, v časopisech, na jiných právních fórech), ale jsou skrze centrální filtr vybírány a pouze ty „správné“ jsou publikovány. Zbytek je zamlčen.

Je zajímavé, že sbírky rozhodnutí soudních se tímto ve svém fungování přiblížily publikaci právních předpisů. Ministerstvo či Nejvyšší soud za spolupráce příslušných připomínkových míst (ministerstva, ústřední orgány státní správy, právnícké fakulty, prokuratura, případně jiné) v quasi-legislativním procesu vybere „korektní“ právní názory, kterým následně sváže všechny nižší soudy a právní praxi obecně. Paradoxním mimoděčným efektem podobného postupu nicméně bylo centrální zvýšení normativní relevance judikatury a jejího postavení, a to vlastně na roveň právním předpisům co do způsobu přijímání, tak částečně i do formy.

¹⁴ „Sammlung von Civilrechtlichen Entscheidungen des k.k. obersten Gerichtshofes“ (Verlag von Carl Gerold's Sohn, Vídeň), vycházelo v letech 1853 - 1915, přístupné online v Archivu rakouské národní knihovny na [http://alex.onb.ac.at].

¹⁵ „Sammlung der geschöpften Erkenntnisse des k. k. österreichischen Reichsgerichtes“ (Manz'sche Buchhandlung, Vídeň), vycházelo v letech 1869 - 1918, přístupné elektronicky taktéž na [http://alex.onb.ac.at].

¹⁶ „Erkenntnisse des k.k. Verwaltungsgerichtshofes“ (Manz'sche k. k. Hof Verlags- und Universitäts-Buchhandlung, Vídeň), vycházelo od roku 1876, přístupné elektronicky tamtéž.

¹⁷ Sbíрка „Lebon“, plným názvem tedy „Recueil des arrêts du Conseil d'Etat statuant au contentieux et des décisions du Tribunal des conflits“, byla založena v roce 1821 jako soukromá sbírka, pojmenována podle svého zakladatele a vydávána „Sous le Haut Patronage du Conseil d'Etat“.

¹⁸ Sbíрка „Dalloz“, plným názvem „Recueil Dalloz de doctrine de jurisprudence et de législation“ byla založena zakladatelem stejnojmenného pařížského nakladatelství právnícké literatury a je tímto nakladatelstvím vydávána dodnes.

¹⁹ Nejvýznamnější sbírku judikatury italských soudů, „Il foro italiano“, začal v roce 1876 v Římě vydávat Enrico Scialoja. V roce 2010 vychází její 130 ročník.

²⁰ Kupříkladu sbírka rozhodnutí Říšského soudu v civilních věcech [*Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen*], které vycházela v Lipsku od roku 1880, byla „herausgegeben von den Mitgliedern des Gerichtshofes“, tedy coby kolektivní podnik bez určení konkrétního editora.

²¹ Blíže viz Kühn, Z., Bobek, M., Polčák, R. (eds.), *Judikatura a právní argumentace*. Praha: Auditorium, 2006, str. 134 – 135 anebo také Kühn, Z., *The Authoritarian Legal Culture at Work: The Passivity of Parties and the Interpretational Statements of Supreme Courts*. 2 *Croatian Yearbook of European Law and Policy* 19 – 26 (2006).

Některé z výše uvedených neblahých vlivů, které byly do československého právního prostoru vneseny po roce 1948, pak bohužel přetrvávají i po roce 1989. Nejproblematictější aspektem je trvalé „vybírání“ pouze některých právních názorů, které budou publikovány v oficiální sbírce soudních rozhodnutí různými evidenčními senáty či jinými tělesy v rámci vrcholných soudů. Vybírání jako takové by samo o sobě nebylo problematické: naopak, pokud by se omezilo pouze na výběr rozhodnutí, o kterých si vybírající těleso objektivně myslí, že jsou to ta nejdůležitější, tak je výběr dokonce přidanou hodnotou, která odděluje zrna právního moudra od plev desítek či stovek případů, které žádný posun v právu nepředstavují. Bohužel, praxe nebývá vždy tak nevinná a často do publikace ve sbírce neprojdou i judikáty zajímavé a významné.²² Rozhodujícími faktory při výběru rozhodnutí nebývá vždy objektivní a odůvodněný názor o významu rozhodnutí, ale také jiný způsob prosazování osobních názorů, snaha o zamlčení příliš „novátorských“ rozhodnutí či někdy i osobní animozity a nesouhlas.²³

Problém výběru je však v posledních letech do značné míry neutralizován uveřejňováním veškerých rozhodnutí daného soudního orgánu v elektronické podobě na internetu či v různých komerčních elektronických databázích. Pokud jsou uveřejňována vskutku všechna rozhodnutí daného soudu, pak si může veřejnost, pokud má zájem, sama učinit obraz o jeho skutečné rozhodovací činnosti. Soud pak již nemůže žádná svá rozhodnutí „zamlčet“ jejich nevybráním k publikaci v tištěné sbírce; samotní soudci pak mohou být překvapeni, jak podrobně bývají jejich rozhodnutí na internetu někdy sledována, vyhodnocována a čtena.²⁴

3. ELEKTRONICKÉ UVEŘEJŇOVÁNÍ SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ – ZMĚNA NOSIČE NEBO I OBSAHU?

Postupné elektronické zpřístupňování judikatury vrcholných soudů v posledních letech zásadním způsobem proměňuje roli a význam klasické papírové publikace. Elektronické zpřístupnění judikatury nezná fyzické limitace tištěných sbírek. Uveřejněno tak může být skutečně všechno, a to také v pro uživatele znatelně příjemnější podobě, která umožňuje vyhledávání a třídění masy informací.

Cíle, kterých má být elektronickým zpřístupněním rozhodovací činnosti soudu dosaženo, pak určují způsob a rozsah uveřejňování. Určující jsou zde opět dva výše zmíněné zájmy: kontrola a transparentnost rozhodování soudů na straně jedné a realizace řídicí funkce judikatury jako nástroje sjednocování rozhodovací praxe soudů na straně druhé. Síla zastoupení toho kterého zájmu je patrná v tom, jaká rozhodnutí a v jakém rozsahu jsou na internetu uveřejňována.

²² Srov. v tomto ohledu kupříkladu pravidelné přehledy civilní judikatury, která nebyla vybrána pro publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, kterou uveřejňuje na stránkách Soudních rozhledů soudce Nejvyššího soudu Petr Vojtek – viz např. Soudní rozhledy č. 4/2010, str. 121, č. 2/2009, str. 37, č. 2/2008, str. 41 anebo č. 2/2007, str. 45. Viz také Králík, M., Meze praktického dosahu judikatury aneb několik poznámek k „judikatuře Nejvyššího soudu trochu jinak“. Soudní rozhledy č. 4/2005, str. 121.

²³ Pro odlehčený a vtipný popis různých motivací a strategií při tvorbě právních vět a jejich vybírání pro publikaci ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, srov. Šimíček, V., Zpověď občasného tvůrce právních vět. In: Bobek, M., Komárek, J. (eds.) Jiné právo offline. Praha: Auditorium, 2008, str. 259 – 267 (Text je také volně přístupný na adrese <http://jinepravo.blogspot.com>). Text je přirozeně koncipován v satirickém tónu; jako každá dobrá karikatura však obsahuje nejedno zrnko pravdy.

²⁴ A následně také kritizována, především v odborném tisku. Zajímavým sociologickým fenoménem v tomto ohledu je nyní již pravidelná kritika rozhodnutí Nejvyššího soudu v rámci každoročního symposia Nejvyššího soudu. Výstupy z třetí ročníku symposia byly publikovány jako mimořádná příloha Právních rozhledů č. 24/2009, str. 1 – 24. Je zajímavé sledovat, že v drtivé většině případů se jedná o ostrý či méně ostrý nesouhlas s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu zachycené v rozhodnutích ne vždy publikovaných ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ale přístupných pouze online.

Pokud je primárním zájmem pro uveřejňování transparentnost výkonu moci soudní a její veřejná kontrola, pak je vhodné uveřejňovat veškerou justiční „produkcí“ pocházející od soudů všech stupňů – od nalézacích přes odvolací až po nejvyšší/dovolací. Pokud je hlavním cílem dosažení efektu sjednocování judikatury, pak bude především publikována rozhodovací činnost vrcholných soudů.

V Evropě nalezneme různý rozsah uveřejňování judikatury. V podstatě veškerá rozhodnutí soudní jsou přístupná kupříkladu ve Francii²⁵ či Nizozemí.²⁶ V Anglii bývají uveřejňována všechna rozhodnutí soudů, které mohou vytvářet precedenty, což jsou všechny soudy počínaje Vrchním soudem [*High Court*]. Naproti tomu země germánské právní tradice, včetně České republiky, prozatím zůstaly u uveřejňování pouze rozhodnutí vrcholných soudních instancí. Rozhodnutí nižších soudů nejsou systematicky zpřístupňována. Unikátním přístupem vynikalo donedávna Slovensko, kde měly pouze obecné (nižší) soudy, rozhodující ve věcech civilních a obchodních, povinnost zpřístupňovat svá rozhodnutí na internetu.²⁷ Na internetu však nebyla, až do druhé poloviny roku 2008, systematicky zpřístupňována rozhodnutí Nejvyššího soudu. Uveřejňování ve slovenském případě tak plnilo funkci pouze (omezené) veřejné kontroly, ale vůbec ne funkci sjednocování judikatury, což byl vskutku evropský unikát.

Slovenský příklad (a ostatně též příklad českého Nejvyššího soudu) také vznáší zajímavou otázku, kam až vlastně sahá povinnost soudů (či obecněji veřejné moci) svá rozhodnutí uveřejňovat. Končí povinnost umožnit přístup tím, že je umožněn přístup k sumě dat, anebo zahrnuje také povinnost tuto sumu nějakým způsobem utřídit a umožnit v ní pro uživatele smysluplné vyhledávání? Teoretická odpověď může být různá, stejně jako praxe: jedním extrémem je zde přístup českého Nejvyššího soudu, který sice svá rozhodnutí na internet umístil, vyhledávání v nich má ale, řečeno diplomaticky, značné rezervy.²⁸ Na druhé straně je zde kupříkladu přístup českého Ústavního soudu, který svá rozhodnutí zařazuje do výtečné a uživatelsky komfortní databáze,²⁹ která v mnohém předčí i soukromé vyhledávací systémy.

Debata na téma co všechno vrcholné soudy *musí* uveřejňovat postrádá smyslu. Ze strany těchto soudů a jejich funkcionářů se jedná o nepochopení smyslu jejich fungování;³⁰ je přeci v zájmu každého vrcholného soudu, který má v náplni práce sjednocování judikatury, aby soudy a další profesionální „uživatelé“ jeho rozhodnutí znali a četli. Pokud se tak neděje, nejenom, že daný vrcholný soud neplní svoji ústavní a zákonnou roli, ale navíc mu cyklicky přibývá práce: protože je jeho judikatura neznámá či obtížně přístupná, nevykonává řídicí funkci a jemu narůstají zbytečná odvolání/dovolání/kasační stížnosti apod. Akceptujeme-li, že co nejširší zpřístupňování judikatury je v zájmu samotného vrcholného soudu, neboť chce, aby byl čten, pak je také v jeho vlastním zájmu, aby byl přístup k jeho judikatuře poskytnut ve smysluplné podobě. Pokud je totiž poskytnuta pouze suma neutříděných dat, pak pro uživatele se může rovnat situaci, kdy by vlastně vůbec zpřístupněno nebylo; má sice k dispozici velké množství dat, vyhledávání v nich je ale obtížné či nemožné.³¹

²⁵ A to na portálu Legifrance [<http://www.legifrance.gouv.fr>], na kterém jsou uveřejňovány jak texty právních předpisů, tak judikatura.

²⁶ Nizozemský portál Rechtspraak [<http://www.rechtspraak.nl>] obsahuje fulltextová rozhodnutí soudů všech stupňů.

²⁷ V systému JASPI [<http://jaspi.justice.gov.sk>].

²⁸ Vyhledávání maska je na [<http://www.nsoud.cz/rozhod.php>].

²⁹ Databáze NALUS [<http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>].

³⁰ Blíže viz Bobek, M., *Curia ex machina; o smyslu činnosti nejvyšších a ústavních soudů*. Mimořádná příloha Právních rozhledů č. 22/2006, str. 1 – 12.

³¹ Bylo by zajímavé srovnat kupříkladu poměr počtu dotazů, učiněných na doméně „www.nsoud.cz“ (a patrně také na doméně „www.nssoud.cz“) jednak přímo skrze vyhledávací masky přístupné na obou těchto doménách

Znamená nástup elektronického zpřístupňování judikatury konec tištěných sbírek? Prozatím je elektronický přístup vnímán hlavně jako jakýsi doplněk tištěných sbírek. Oba způsoby zpřístupňování judikatury, tedy jak tištěná sbírka, tak systém elektronické online databáze, jsou ve většině evropských systémů (vnitrostátních i obou systémů evropského práva) nadále prováděny paralelně. Vše či drtivá většina rozhodnutí bývá uveřejňována v plném znění na internetu, i nadále však vychází i tištěná sbírka rozhodnutí, která však bude, u soudů kontinentální Evropy, typicky obsahovat pouze úzký výběr z celkové produkce daného justičního tělesa.

Tisknout na papír (a prodávat), často s měsíčním či letitým zpožděním něco, co je záhy po rozhodnutí volně přístupné na internetu, do budoucna postrádá smysl.³² Tištěné sbírky mají šanci přežít pouze tehdy, pokud jsou schopny nabídnout něco více než je pouhé přetištění textu, který je volně dostupný na internetu. Typickou přidanou hodnotou tištěných sbírek tak je editorská a autorská práce, která dále „zhodnotí“ informaci obsaženou v holém textu judikátu: rozhodnutí začlení do určitého právního rámce, poskytne další odkazy na relevantní předpisy, prejudikaturu, evropskou či zahraniční judikaturu k tématu se vztahující, případně nabídne krátký komentář ve stylu anotace apod.³³

Význam tištěné sbírky je také takřkajíc ověřovací: zatímco text rozhodnutí umístěný na internetu může správce stránek libovolně měnit, jednou otištěný text rozhodnutí již změnit nelze. I v praxi českých vrcholných soudů totiž existují případy, kdy byl text judikátu umístěného na internetu následně v různé míře „opravován“.

Připadanou hodnotou tištěných sbírek v československém právním prostoru může být paradoxně také výše kritizované „filtrování“ judikátů, které budou v tištěné sbírce publikovány, prováděno odpovídajícím tělesy v rámci soudu. Pokud totiž určitý judikát prošel sítí evidenční senát/redakční rada a následně kolegium/plénium soudu, které o něm v quasi-legislativním procesu hlasovalo, pak bude právní názor v rozhodnutí obsaženém zobrazovat náhled většiny daného tělesa. Takový právní názor pak získává punc vyšší autority a argumentační síly, než kdyby se jednalo o rozhodnutí kupříkladu tříčlenného senátu nejvyššího soudu, uveřejněné pouze online.

Jiným představitelným modelem soužití tisku a internetu při publikaci judikatury je specializace tisku. Dřívější úlohou tištěných sbírek bylo, při absenci elektronického zpřístupnění, průběžně informovat o nové rozhodovací činnosti. Tato úloha je dnes již, s ohledem na přirozené zpoždění tištěné publikace, výlučně doménou elektronického zpřístupnění. Postrádá proto smyslu, aby se tištěná sbírka se zpožděním několika měsíců či let pokoušela pokrýt průběžnou rozhodovací praxi daného soudního orgánu. Za těchto okolností je možným přístupem pro vymezení smysluplnosti sbírky její specializace na určité právní oblasti. Lze si kupříkladu představit model, kde by průběžné informování o veškeré vydané

na straně jedné a dále pak skrze externí vyhledávače (typicky Google) na straně druhé při hledání judikatury. Vzájemný poměr by mohl být jedním z indikátorů „uživatelské spokojenosti“ s existující vyhledávací maskou.

³² Tedy pokud vnímáme sbírku soudních rozhodnutí jako informační nosič a nikoliv jako dekorační pozadí v pracovně advokáta nebo soudce.

³³ To je do určité míry příklad Sbírek rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, ale také kupříkladu sbírky francouzské Státní rady, výše zmiňované *Recueil Lebon*. Rozhodnutí publikované ve sbírce *Lebon* bude typicky obsahovat informační hlavičku, formulovanou právní větu, krátké shrnutí skutkového pozadí, výtah z nosných částí rozhodnutí a konečně odkazy na související judikaturu Státní rady, jiných francouzských soudů a také soudů evropských a zahraničních. K významným kauzám jsou publikovány také výňatky ze stanovisek „veřejného zpravodaje“ (tedy „generálního advokáta“, u Státní rady dříve nazývaného *commissaire du gouvernement*, nyní *rapporteur public*).

judikatuře bylo záležitostí již pouze elektronickou a vydavatel sbírky, ať již té oficiální či polooficiální, by se soustředil pouze na průběžné informování o vývoji judikatury v určitých oblastech práva. Jednou či vícekrát do roka by tak vycházela sebrání judikatury k určité otázce či oblasti, která nabídne utříděné informace pro právníky, kteří se v dané oblasti práva pohybují: judikatura v roce 2009 k otázkám správního trestání, judikatura v roce 2009 ke směnkám a šekům, judikatura za rok 2009 k trestní odpovědnost mladistvých apod.

4. PROČ RADĚJI NEPUBLIKOVAT?

Jak již bylo naznačeno výše, při uveřejňování judikatury se tak zájmy rozumného „producenta“ judikátů, tedy soudního orgánu, a zájmy adresátů, tedy v případě vrcholného soudu nižších soudů a subjektů regulace, překrývají. Rozumný adresát regulace chce znát postoj vrcholného soudu, aby se podle něho mohl zařídit a vyhnul se zbytečným soudním sporům. Rozumný vrcholný soud pak chce, aby byl jeho právní názor znám: známou a předvídatelnou rozhodovací činností mu ubude práce.

Tento zájmový soulad však nebývá vždy ze strany justice rozpoznán. Namísto toho se lze setkat s řadou argumentů, proč raději nic neuveřejňovat. Nechme stranou psychologické aspekty soudcovské neodvahy jít se svojí kůží na trh, silně podporované justiční kulturou a mentálním obrazem středoevropského soudce.³⁴ Nechme také stranou skutečnost, že argumenty transparentnosti a kontroly zpravidla neznají libě osobám, jejichž práce (a nedostatky jejichž práce) by se měla stát předmětem této kontroly. Seriózní argumenty proti systematickému uveřejňování judikatury vrcholných soudů na internetu bývají nejčastěji trojího typu: nevhodnost „vidět příliš mnoho“, ochrana osobních údajů a informační zahlcení.

Transparentnost svazuje. Pokud jsou všechna rozhodnutí soudu zpřístupněna online, pak se některé věci stanou viditelnými a jiné obtížnými. Platí to především pro rozpory v judikatuře vrcholných soudů. Uveřejněním veškerých rozhodnutí na internetu může být najednou zjevné, že různé senáty stejné instituce, která by ze zákona měla být jednotná, pročež disponuje odpovídajícími sjednocujícími mechanismy, rozhodují různě. Na denní světlo se tak dostanou informace, že tu je judikatura „rozklížená“ a onde určitý senát „ujel“.

Podobné odkrytí může být krátkodobě bolestivé pro samotnou soudní instituci, tedy především pro ego některých jejích členů. Je však velice prospěšné pro odbornou veřejnost a ve střednědobém a dlouhodobém horizontu také pro instituci samotnou. Pokud skutečně existují rozpory v judikatuře daného vrcholného soudu, pak lze očekávat, že pokud budou odkryty, právní zástupci budou ve své argumentaci na tyto rozpory poukazovat³⁵ a tím vlastně napomáhat soudu samotnému v jeho úloze sjednocování. Soudnímu orgánu se tak dostává decentralizované pomoci od účastníků řízení při sjednocování vlastní judikatury a v konečném součtu je tato spolupráce výhodná pro všechny strany.

Ochrana osobních údajů je vděčný a v podobě otázky anonymizace soudních rozhodnutí³⁶ také věčným předmětem debat v kontextu uveřejňování soudních rozhodnutí. Pokud argument

³⁴ Blíže k tomuto mentálnímu obrazu, viz Bobek, M. (R)evoluce, která se nekonala – justice dvacet let poté. Přítomnost, léto 2009, str. 26 – 29, příp. tentýž, The Fortress of Judicial Independence and the Mental Transitions of the Central European Judiciaries. 14 (1) European Public Law 99 – 123 (2008).

³⁵ Respektive každý z účastníků řízení ve stejném sporu odkazuje pouze na pro něj „výhodnou“ judikaturu, čímž ale také soudu v konkrétním sporu ukazuje, že jsou rozpory v judikatuře.

³⁶ Z diskuse srov. např. Derka, L., Kühn, Z., Je anonymizace publikovaných soudních rozhodnutí vskutku nutná? Jurisprudence. Roč. 14, č. 1 (2005), s. 21 - 25; Pipková, H., Replika k článku: Je anonymizace publikovaných soudních rozhodnutí vskutku nutná? Jurisprudence, Roč. 14, č. 5 (2005), s. 80 – 81.

nutnosti ochrany osobních údajů není formulován tak, že by měl úplně bránit publikaci judikatury, případně není anonymizace prováděna tak masivním způsobem, že znemožňuje čtení rozhodnutí či dohledávání odkazů,³⁷ pak se debaty na toto téma zůstávají spíše v rovině úsměvných meditací na téma, nakolik může čtení soudního rozhodnutí připomínat prózu Franze Kafky: J.K. v žalobě proti F. M. o vyklizení nemovitosti ve H. L.

S ohledem na anonymizaci a zbytnělý argument „ochrany osobních údajů“ jenom jednu poznámku srovnávací. Anonymizační zápal není vlastní pouze československému právnímu prostoru, ale sdílíme jej s germánskou právní kulturou: anonymizace účastníků řízení při publikaci judikatury je tak běžná také v Německu či Rakousku. Na druhé straně nicméně nalezneme také právní kultury, ve kterých se zásadně uvádějí plná jména všech účastníků řízení v rozhodnutích publikovaných ve sbírkách či uveřejněných na internetu: patří sem státy angloamerické právní kultury či oba systémy práva evropského (Evropská úmluva a právo Evropské unie). Praxe těchto systémů ukazuje, že uveřejněním plným jmen všech účastníků řízení k žádným tragickým porušením osobnostních práv nedochází, a to ani tehdy, když jsou to údaje citlivé povahy.³⁸

I tyto právní systémy znají možnost anonymizace totožnosti účastníků řízení. Jedná se však o výjimku z obecného pravidla veřejnosti pro případy, kdy je na nezveřejnění totožnosti účastníka dán výrazný zájem.³⁹ Obecně však platí, že veřejnost a plná znalost účastníků řízení je pravidlem, zatímco anonymizace odůvodněnou výjimkou.

Anonymizace v podobě, jaké je v současnosti v československém právním prostoru praktikována, se dostává do vnitřního logického rozporu s ústavně zaručenou veřejností vyhlásování rozsudků soudů. Pokud se tedy rozhodnutí soudu bude vždy vyhlášovat veřejně, tudíž každý má právo přijít a vyslechnout si všechny „choulostivé“ detaily v plné podobě, pak jaký smysl ochrany sleduje následná anonymizace? Čím je odůvodněna rozdílnost v přístupu k množství detailů v konkrétní dimenzi přístupu k soudním rozhodnutím oproti dimenzi přístupu paušálního?

Rozumný důvod⁴⁰ s výjimkou existence tradice anonymizace chybí. Domníváme se proto, že by bylo výhledově vhodné sjednotit přístup k detailům v obou typech přístupů k soudním rozhodnutím, tedy jak konkrétního, tak paušálního. Měřítkem pro rozsah ochrany osobních

³⁷ Jak je třeba česká praxe anonymizace odkazů na judikáty ESLP, která činí výsledný odkaz spolu s nedostatečnou citační praxí naprosto nečitelný – blíže viz Kühn, Bobek, Polčák, cit. výše, pozn. č. 21, str. 93.

³⁸ Pavel Molek uvádí ve svém úsměvném příspěvku „Přežije nás anonymizace“ (In: Bobek, M., Komárek, J. (eds.), *Jiné právo offline*. Praha: Auditorium, str. 227 – 229) řadu příkladů z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, kdy byly o účastnících řízení skrze rozhodnutí soudu publikovány nemilé skutečnosti – od narkomanie přes fyzické týrání až po politické přesvědčení – aniž by měla daná skutečnost nějaký zásadní dopad na jejich osobní integritu.

³⁹ Bude se typicky jednat o choulostivé informace osobní povahy, často za účasti nezletilých osob, jejichž jména budou následně utajena. V takových případech se však nejedná o anonymizaci v našem smyslu slova, tedy o zkrácení jmen účastníků řízení na jejich iniciály, ale úplné nahrazení jmen účastníků jinými písmeny, typicky A, B, C nebo X, Y, Z. Kupříkladu tedy v kauze, kde anglický Odvolací výbor Sněmovny lordů projednával zákonnost zadržování osob podezřelých z terorismu bez soudu, bylo jméno hlavního žalobce nahrazeno písmenem „A“ a ostatní zatajena. Kauza se tak jmenuje: *A and others v. Secretary of State for the Home Department* [2005] UKHL 71. Obdobně kupříkladu název kauzy, ve které Evropský soud pro lidská práva konstatoval nelidské a ponižující zacházení v případě dětí, byl změněn na *Z. a ostatní proti Spojenému království* (rozsudek Velkého senátu ze dne 10. května 2001, stížnost č. 29392/95, Reports of Judgments and Decisions 2001-V).

⁴⁰ Tvrzení typu „někdo si sedne k internetu a bude hledat choulostivé informace o svých sousedech“ si dovoluji vyloučit z okruhu „rozumné“ důvody. Ostatně kdyby se někdo pídil skutečně po choulostivých osobních informacích, lze důvodně pochybovat, že jeho hlavním cílem budou databáze judikatury.

údajů (či jiných typů citlivých informací, jako je obchodní tajemství, utajované skutečnosti apod.) by bylo současné měřítko omezení přístupu při vyhlásování rozsudků. Důvod pro anonymizaci by tak zůstal omezen pouze na případy, kdy by byly dány důvody pro vyloučení veřejnosti.⁴¹

Nezbývá než doufat, že postupem času dojde i v českém právním prostoru k postupnému převrácení anonymizačního pravidla: nikoliv, že anonymizace je pravidlem a „odtajnění“ výjimkou, ale že veřejný přístup je pravidlem a anonymizace výjimkou vyžadující zdůvodnění. Současná „polo-anonymizace“ praktikována některými soudy je vlastně dalším z těchto postupných kroků k odtajňování justice, které nezačínají anonymizací, ale ranně novověkou kabinetní justicí: nejdříve nikdo nesměl vědět, že je někdo souzen. Pak tedy může vědět, že je někdo souzen, ale nesmí znát důvody rozhodnutí. Pak tedy může znát důvody rozhodnutí, ale nesmí vědět, o čí kauzu jde. Pak tedy smí znát identitu jedné strany kauzy, pokud je tou stranou veřejný orgán, ale nesmí znát identitu soukromé osoby. Nu, jednou třeba budeme smět znát obě strany.⁴²

Informační zahlcení, tedy situace, kdy jsou publikovány tisíce či desetitisíce rozhodnutí, ve kterých se pak již nikdo nemůže vyznat, v kontextu českém či slovenském rozhodně zatím nehrozí. Přetrvávající problém i dvacet let po změně režimu a tím pádem zásadní proměně hodnotového ukotvení soudní judikatury je stále opačný: značná část právních otázek stále zůstává judikatorně nepokryta a odpovědi na problémy praxe spíše chybí než že by jich byl přebytek. Systém permanentních legislativních smrští navíc vytvoření rozsáhlejší masy konsistentní judikatury, která by pokryla právní prostor, úspěšně brání neustálými novelami čehokoliv. V okamžiku, kdyby se už už chtěl některý vrcholný soud v určité oblasti práva začít opájet myšlenkou, že je „vyjudikováno“, přichází komplexní novela která zdlouhavě a často bolestivě budovanou vnitřní konsistenci dosavadní judikatury smete.

Mluvit za podobných podmínek o informačním zahlcení příliš velkým počtem publikovaných soudních rozhodnutí není na místě. I kdyby měl počet publikovaných rozhodnutí soudních exponenciálně růst, zkušenosti právních řádů, které se stejnou judikaturou pracují již několik století, ukazují, že takové nebezpečí je spíše hypotetické. Za prvé, jedná se o problém především technického rázu, který stojí a padá se solidním vyhledávacím systémem. Pokud podobný systém není, pak může být uživatel „informačně zahlcen“ již s pěti sty judikáty, a to jednoduše proto, že v nich není schopen najít relevantní informaci. Pokud však existuje smysluplný vyhledávací systém, pak ani desetitisíce judikátů nepředstavují problém. Za druhé, systém argumentace judikaturou je systém živoucí, který se neustále přirozeně obnovuje: starší či menšinová rozhodnutí ztrácejí na přesvědčivosti a ze systému přirozenou cestou vypadávají, zatímco nová vznikají. Tímto přirozeným procesem obměny se postupně vytváří argumentačně relevantní korpus judikatury soudní, který sám sebe drží v rozumných mezích.

Ochrana subjektů regulace před „informačním zahlcením“ tak bude často, především ve středoevropském justičním prostoru, používána jako jistý typ eufemismu pro více či méně plánovitou cenzuru právních názorů. Motivy pro tento postup mohou být různé: od naivních, nicméně upřímných paternalistických vizí o skutečné potřebě ochrany nebohého čtenáře před zahlcením až po různé odrazy přezívají mentality třibení „správných“ právních názorů skrze

⁴¹ Srov. § 116 o. s. ř.; § 49 odst. 2 s. ř. s.; § 2 odst. 10 a § 199 až 201 tr. ř.

⁴² Historická perspektiva postupného „odtajňování“ justičního rozhodování a znalostí o něm a o osobách, o kterých je rozhodováno, konečně plasticky vyvrací tradiční pověru, že anonymizace se zrodila jako prostředek ochrany osobních údajů účastníků řízení. Nezrodila. Byla totiž praktikována již v dobách, kdy téma „ochrany osobních údajů“ bylo, řečeno klasikem, tak maximálně předmětem vášnivých debat v anarchistických kroužcích

centrální kontrolu. K tomu dvě závěrečné poznámky: za první, opět ve srovnávacím pohledu je možné konstatovat, že se české vrcholné soudy si nevedou až tak špatně.⁴³ Internetové zpřístupňování skutečně všech rozhodnutí vrcholných soudů není kupříkladu dodnes standardem v Polsku, kde jak Nejvyšší soud [*Sąd Najwyższy*], tak Nejvyšší správní soud [*Naczelny Sąd Administracyjny*] všechna svá rozhodnutí na internetu nezveřejňují.⁴⁴ To je předmětem kritiky ze strany jak některých samotných soudců, tak odborné veřejnosti, protože především v případě Nejvyššího soudu je tato absence vnímána jako způsob přetrvávající cenzury právních názorů ze strany soudu. Za druhé, jak již bylo zmíněno výše v jiné souvislosti, justiční zastánci „ochrany před informačním zahlcením“ by se patrně divili, jak podrobně jsou rozhodnutí vrcholných soudů studována; privátní studie či doktrinální práce se věnují nejenom podrobným studiím jednotlivých věcných či procesních problémů, ale kupříkladu také podrobným statistickým rozborům judikatury, včetně srovnávacích tabulek procentuální úspěšnosti odvolatele či stěžovatele v případech, kdy se jeho věc dostane do toho konkrétního senátu daného vrcholného soudu.

5. ZÁVĚREM

Jako mnoho jiných věcí v justici, i systematické uveřejňování soudních rozhodnutí je především o mentalitě soudce a jeho autoportrétu. Pokud se jedná o bojácného úředníka, který má sám pochybnosti o kvalitě své judikatorní „produkce“, pak samozřejmě vždy bude možné najít minimálně deset důvodů, proč nelze systematicky uveřejňovat soudní rozhodnutí. Soudce, který se za svá rozhodnutí nestydí, ať již v konkrétním případě obsahují výbornou argumentaci či, s ohledem na množství rozhodovaných věcí, argumentaci nutně jenom „pásovou“, se nicméně neptá, „proč“ uveřejňovat, ale „jak“.

⁴³ Pokud tedy vycházíme z toho, že je online zpřístupňováno skutečně každé rozhodnutí, kterým se končí řízení před daným soudem. Není mnoho lidí, kteří by byli schopni ověřit, zda tomu tak skutečně je.

⁴⁴ Výběr z judikatury SN je k dispozici na [<http://pub.sn.pl/orzeczenia.nsf>], judikatura polských správních soudů včetně NSA pak na [<http://orzeczenia.nsa.gov.pl>].